

Јован Дучић
ХТЕО БИХ ДА ЗНАДЕМ ЉУБИМ ЛИ И САДА
ИЗБРАНИ ЗАПИСИ О ЉУБАВИ И ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

ЈОВАН ДУЧИЋ

ХТЕО БИХ ДА ЗНАДЕМ
ЉУБИМ ЛИ И САДА

ИЗАБРАНИ ЗАПИСИ О ЉУБАВИ И ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

Избор, запис о пишчевом животу и приређивање
Горан Максимовић

* * *

Љубав је осећање које је резултат свих других осећања, збир свих могућности човекових, највиших и најчистијих. Љубав је највећи извор снаге за илузију, и најбољи доказ моћи за акцију. Љубав је сведочанство здравог спола и дубоког морала: јер за љубав треба имати пре свега много физичке силе и неизмерно много доброте. Значи, могућности за утапање у другом бићу и другој судбини; прегорења за илузију и вере у идеал; радост да се живи двоструким и многоструким животом; и најзад, потребе да се изиђе из себе у нешто шире и веће и општије. Човек који љуби жену, виши је од човека који не љуби, јер љубав за жену је већ документ моћи за илузију и пожртвовање, доказ човекољубља, једно суверено осећање противно саможивости и искључивости. Човек који не воли жене, не воли ни људе. Волети, то је свободно осећање. Љубитељи жена, то су људи већ изражени у једној хуманијој црти, која је чак врло дубока. *Ја сам створена да љубим, а нисам створена да мрзим*, каже Антигона у драми Софокловој.

Љубав је доказ интелигенције, јер човек без идеја и простак без васпитања, не могу бити заљубљени, пошто је љубав највећа мудрост и најфинија душевност. Љубав је зато увек била привилегија највиших душа, ако не и највећих духова. Света Тереза говори ђаволу да је несрећан зато што не уме да воли, а свети Франческо је правио жене од снега. У хришћанском свету су били заљубљени свеци, али у паганском свету су били заљубљени и богови. Чак и богиња Реа, мајка Зевсова, волела је једног фригијског младића, лепог Атиса. Њен један син, Плутон умирао је од љубави за Персефоном, ћерком Деметре, а други син, Зевс, посејао

је љубавним нередима све грчке путеве куд је прошао. И сви други грчки богови су били заљубљени; љубав је за антички свет била божанског порекла. Нема у грчком животу фаталних љубави ни фаталних жена. Бог Ерос је сликан као голишав дечко, а постајући доцније латински Амор, исто је тако по изгледу био само ђаволаст и безазлен. Песник Теокрит има песму у којој је Ероса ујела пчела, и он се тужи Афродити како је тако мала пчела могла направити тако велику рану. А богиња му одговара: *И ти си мален, а такве тешке ране задајеш.* Неизмерна је несрећа за људско срце што су погубљене љубавне песме античких лиричара, јер већ сама божанска Сапфа показује каквом се изванредном истанчаношћу говорило о љубави, и колико су у љубави грчкој страст крви и финоћа израза биле подједнако дубоке. Губитком тих књига грчке еротике, античко срце је за нас остало тајном, баш у оном у чему је било најинтимније казивано. Има писаца који верују да антички народи нису знали него за љубав физичку. Није тачно. Они само нису знали за нашу хришћанску мортификацију или нашу романтичку екстазу љубавну; али то не знају ни данашњи северни Американци, а сутра то више неће знати ни европски човек. Свакако из грчког епоса и из атинске трагедије види се да су Грци познавали и љубав-дужност, какву је доцније сликао Корнеј, и љубав-страст, какву је затим певао Расин. – Истина је да су римски песници били у љубави неверни и похотљиви, и на језику циници и садисти, и одвећ мало заузети духовном лепотом својих жена. Па ипак Овидије је био галантан, као какав песник из Версаја. Проперције, најстраснији песник римског доба, страда што га његова Цинтија вара; и пева истој Цинтији како ће некад понети људи његову посмртну урну од црног оникса, пуну мириса из Сирије, а на његовом гробу читати ове речи: *Онај који,*

сад, почива овде, – Био је некад роб љубави само једне. И Теокрит, који на једном месту каже: Несретни су они који љубе, пева на другом месту: Здравствујте, ви који љубите. Онај који мрзи, мртав је. Љубите да вас љубе. Јер Бог казни по правди. – Овде су код грчког лиричара човекољубље и љубав једно исто; а неспорно, то осећање и јесте недељиво.

МОЈА ЛЈУБАВ

Сва је моја душа испуњена тобом,
Као тамна гора студеном тишином;
Као морско бездно непровидном тмином;
Као вечни покрет невидљивим добом

И тако бескрајна, и силна, и кобна,
Течеш мојом крвљу. Жена или машта?
Али твога даха препуно је свашта,
Свугде си присутна, свему истодобна.

Кад побеле звезде, у сутон, над лугом,
Рађаш се у мени као сунце ноћи,
И у моме телу дрхтиш у самоћи,
Распаљена огњем или смрзла тугом.

На твој тамном мору лепоте и коби,
Цело моје биће то је трепет сене;
О љубљена жено, силнија од мене, –
Ти струјиш кроз моје вене у све доби.

Као мрачна тајна лежиш у дну мене,
И мој глас је ехо твог ћутања. Ја те
Ни не видим где си, а све дуге сате
Од тебе су моје очи засењене.

* * *

Жена у коју смо заљубљени, као и сама љубав, није нешто што постоји ван нас, него је нешто што постоји у нама, и што је део нас самих. Ми неког љубимо не зато што ту љубав заслужује потпуније и искључивије него ико други, него што смо ми на ту личност просули своје сунце које га је озарило и издвојило од свег другог наоколо по земљи. Ми љубимо јер је наша душа препуна нежности, и наше тело препуно страсти; доказ, што то исто биће не бисмо волели у старости, кад већ наша заморена душа нема довољно нежности, ни заморено тело довољно страсти. – Младост и љубав, то је све што има живот. То су две неразлучне среће које после себе оставе пустош и помрчину. Остатак живота човек проживи само од успомена на своју младост и на своју љубав; и човек би све доцније среће и тријумфе дао за некадашње фантазије љубави. Нема ниједног остарелог краља који не би пристао да буде обичан млад поручник. Човек без младости, то је сасвим друго биће него што је тај исти човек био младићем, скоро без везе са некадашњим собом. То је сад једна сетна егзистенција која је духовно и морално или боља или гора, али извесно сасвим друкчија него некад. Не жалим ништа на свету него што у младости нисам знао да сам млад, и да ми је то сазнање могло дати осећање супериорности над милионима најмоћнијих и најбогатијих људи. Нисам знао да сам некад био император Кине и цар Индије! Није човек знао зашто га некад жене гледаху као пијавице, ни да су га тад људи мрзели јер нису имали ширину његових груди и снагу његових мишица. – Зато је најчаробнија судбина у историји човека био живот Александров, који је освојио највеће царство на свету, и затим умро, не